Nytt multisenterprosjekt om villet egenskade blant barn og unge i Europa

Ved Mette Ystgaard

Villet egenskade som ikke fører til døden, ser ut til å være et utbredt problem blant unge i hele Europa (Schmidthe et al. 1996). Dette bekymrer. Det gjenspeiler smertefulle unge liv, avmakt og psykiske problemer (Grøholt 2000), og dessuten en betydelig økt risiko for at mange unge senere vil ta sitt eget liv (Hawton et al. 1993).

Ikke desto mindre er empiriske data om selvmordsforsøk og villet egenskade blant barn og unge begrenset. Den beste informasjonen om omfanget og utvikling over tid har vi fra England (Hawton et al. 2000). Det ble påvist en økning på 28,1 % blant alle unge under 20 år som fikk behandling ved Oxford sykehus i perioden 1985 til 1995. I dette materialet, som i andre undersøkelser, er det flest jenter som gjør selvmordsforsøk, men problemet øker like mye for både gutter og jenter.

Registreringer på sykehus gir imidlertid på ingen måte et fullstendig bilde av omfanget. Surveyundersøkelser, oftest gjennomført i skolen, antyder opptil 100 ganger så høye tall. I en landsrepresentativ norsk skoleundersøkelse rapporterer 8,3 % av elevene at de har prøvd å ta livet av seg en eller flere ganger i løpet av oppveksten (Rossow & Wichstrøm 1994). De fleste hadde ikke fått medisinsk hjelp. Mange var heller ikke fanget opp av familie, lærere eller andre nære voksne. Så mange som 60 % av guttene og 45 % av jentene hadde ikke fortalt noen om hendelsen. Vi vet lite om hva som skjuler seg bak disse tallene. Hva slags og hvor alvorlige skader er det snakk om? Hva var hensikten med skaden? Og hvor stort er det faktiske omfanget sammenlignet med dem som blir registrert ved sykehus-ene? Hvor søker ungdom hjelp, og hva kjenner tegner dem som ikke får hjelp? En forebyggende of-fensiv med ønske om å gripe inn så tidlig som mulig, forut-setter bedre kunnskap og forståelse av disse problemene.

CASE-studien

For å få mer og grundigere kunnskap om dette problemfeltet har 10 sentre i Europa startet et felles forskningsprosjekt "Child and Adolescence Self-Harm in Europe" (CASE). Gjennom å anvende lik metode og gjennomføre undersøkelsen i samme tidsperiode i mange europeiske land, kan en studere likhetstrekk og forskjeller mellom landene når det gjelder omfang, risikofaktorer, hjelpetilbud og hjelpsøkningsatferd.

En vesentlig side ved undersøkelsen er at hvert land gjennomfører både en sykehusundersøkelse og en skoleundersøkelse. I sykehusundersøkelsen registrerer og kartlegger en alle barn og unge under 20 år som blir medisinsk behandlet på sykehus på grunn av villet egenskade, i første omgang i tre år. Alle deltakerlandene samler inn kjernedata om kjønn, alder, metode for egenskade og gjentatte egenskader i et nærmere definert sykehusområde. Skoleundersøkelsen blir gjennomført som en anonym spørreskjemaundersøkelse blant et representativt utvalg på 5000 15- og 16-åringer i hvert av deltakerlandene. I løpet av en skoletime besvarer elevene spørsmål om livspåkjenninger, rus, villet egenskade, metode, intensjon og gjentakelse, selvmordstanker, holdninger til selvmordsatferd, selvfølelse, psykisk helse, mestring og hvor de søker hjelp dersom livet kjennes umulig. I det norske skjemaet har vi lagt til spørsmål om opplevelse av tilhørighet, trivsel og sosial støtte fra familie, venner og lærere og holdninger til avvikende seksuell identitet.

Oppland og Hedmark som prosjektfylker

National Child Bureau i London har ansvar for å koordinere det internasjonale arbeidet som er finansiert av European Commission Daphne Initiative og Economic and Social Science Research Council. Seksjon for selvmordsforskning og -forebygging er ansvarlig for den norske undersøkelsen som blir gjennomført i Hedmark og Oppland. Vi er nå halvveis i en spennende og intensiv datainnsamling. Sykehusundersøkelsen startet ved sentralsykehusene i Hedmark og Oppland i januar 2000. I fjor høst ble skoleundersøkelsen gjennomført blant elever på grunnkurs ved samtlige videregående skoler i Oppland. PP-tjenesten ved skolene var ansvarlig for gjennomføringen. I sine skriftlige tilbakemeldinger etter undersøkelsen rapporterte PP-rådgiverne om konsentrerte, positive og interesserte elever som syntes det var meningsfullt å svare på spørsmål

som angikk alvoret i livene deres. For egen del så rådgiverne undersøkelsen som en god mulighet til å komme i kontakt med hele ungdomsgruppen. På slutten av timen fikk hver elev en brosjyre med informasjon om hvor i fylket de kan søke hjelp. Slik har prosjektet allerede hatt lokale ringvirkninger. En tilsvarende innsamling vil bli gjort i Hedmark i september 2001. Også i Hedmark har samtlige skoleledere stilt seg positive til at deres skole skal delta. Alt ligger derfor til rette for å få et godt, representativt materiale.

Det internasjonale analysearbeidet er i startfasen. Det arbeides nå med å kategorisere elevenes svar om villet egenskade. Alle som har svart ja på spørsmålet "Har du noen gang med vilje tatt en overdose eller på annen måte forsøkt å skade deg selv?" er bedt om å beskrive hva de gjorde den gangen. Å få et mer nyansert bilde av omfang, skademetode og intensjon regner en med vil gi viktig ny kunnskap.

Det blir satt strek for datainnsamlingen våren 2002. Etter den foreløpige planen vil det foreligge en felles monografi med hovedresultater fra alle deltakerlandene sommeren 2002, etterfulgt av mer avgrensede vitenskapelige artikler. Men undersøkelsen har også et mer direkte forebyggende siktemål. Så snart vi har bearbeidet de norske dataene, vil vi gi tilbakemeldinger til skole- og helsemyndigheter om resultater som kan være av særlig interesse for å planlegge forebyggende tiltak i skole og nærmiljø.

(Referanser, se s. 13)

Mette Ystgaard er cand.paed. og forsker ved SSFF. Hun har mangeårig erfaring fra pp-tjenesten. Hennes forskning er særlig konsentrert om selvmordsatferd i et stressmestringsperspektiv.

Hun er nasjonal prosjektleder for Child and Adolescence Self-Harm in Europe (CASE).